

Fellesforbundets landsmøte

9. oktober 1991

Statsminister Gro Harlem Brundtland

DEN AKTUELLE POLITISKE SITUASJON

Innledning

Norge som nasjon står overfor store utfordringer. Vår aller største utfordring er å få ned den altfor høye arbeidsledigheten. Her står vi for det samme syn - i den faglige og politiske arbeiderbevegelse.

Å gjenreise den fulle sysselsetting er det overordnede mål for Arbeiderpartiet og for vår Regjering.

Når vi er sammen om målene, må vi også i fellesskap finne løsningene. Vår evne til å trekke sammen blir i dag - som alltid - avgjørende for om vi lykkes:

Fra å være et tilbakeliggende land i Europas utkant har Norge i løpet av dette århundre vokst fram til å bli et foregangsland. I stedet for et system hvor markedskreftene fikk fritt spillerom, og i stedet for sentraldirigering og kommunistisk diktatur bygde vi vår samfunnsmodell på to hovedpillarer:

- * For det første evnen til å skape økonomisk vekst gjennom en moderne og produktiv blandingsøkonomi.

- * For det andre viljen til å skape frihet for den enkelte gjennom sosial trygghet og like muligheter.

Det nære samarbeidet mellom den faglige og politiske delen av arbeiderbevegelsen har vært helt avgjørende for utviklingen. Jern- og metall feiret i februar i år sitt jubileum under mottoet: "Tusen viljer - felles mål", et motto som går nettopp til kjernen i vår bevegelse. Arbeiderbevegelsens maktstilling har ikke bygget verken på våpenmakt eller pengemakt, men på alminnelige menneskers håp og vilje til å arbeide for det de tror på. Det er de tusener på tusener av kvinner og menn over hele landet som har gjort vår bevegelse til den politiske kraft som kunne forandre vårt samfunn.

Kapitalkreftene krysset landegrensene og preget menneskers livsforhold og muligheter. Derfor var arbeiderbevegelsen fra starten av internasjonalt bevisst. Veien har likevel først og fremst gått gjennom nasjonal innsats for bedre og tryggere kår, for rettferdighet, likhet og menneskelig frihet og verdighet.

I dag ser vi klarere enn før at det ikke er nok. Skal vi styre utviklingen, må vi styre over grensene. Dette er den sosialdemokratiske bevegelsens store ansvar når vi skal forme vår felles framtid. Vi må åpne øynene for det som er rundt oss - hvordan det påvirker oss - og våre egne muligheter.

Sosialdemokratiets mål er å skape et mer rettferdig samfunn. Det skal være godt å ha barn og være barn i vårt samfunn. Eldre og funksjonshemmede mennesker med behov for hjelp har krav på forsvarlig omsorg. Alle som er i en situasjon hvor de ikke kan klare seg selv, må få hjelp og støtte. Det er det felles verdigrunnlag - og de felles mål vi arbeider for. Men vi får ikke rettferdighet og trygghet dersom situasjonen på arbeidsmarkedet tvinger friske og arbeidsføre mennesker til lediggang. Derfor er arbeid for alle det som opptar oss fremfor noe.

Den høye arbeidsledigheten er en ulykke for hver enkelt som er rammet og for samfunnet som helhet. Den angår stadig flere enkeltpersoner og familier, ikke minst blant Fellesforbundets medlemmer. Nesten hver tredje arbeidsledig kommer fra Fellesforbundets organisasjonsområde.

Fra 1987 har sysselsettingen i privat virksomhet gått ned med 150.000 personer. Det har vært sterk reduksjon i industri og bygge- og anleggsvirksomhet, i varehandel og privat tjenesteyting. De 50.000 nye arbeidsplasser som er skapt i stat og kommune disse fire årene, har hjulpet, men ikke på langt nær nok. Som representantskapet i Fellesforbundet sa i sitt møte i slutten av mai: Vi får ikke ned ledigheten uten at det også blir mer fart i den private del av økonomien.

I Norge har ledigheten to hovedårsaker:

- * Pris- og kostnadsøkningen på 70- og 80-tallet har gitt et kostnadsnivå som store deler av industrien har vanskelig med å leve med. Det blir rasjonalisering og nedlegginger i stedet for vekst og ny virksomhet i industrien.
- * Gjelden og overinvesteringene fra 80-årene bremser i dag både forbruk og investeringer.

Norge er nå blant de land i Europa som har minst industri. Bare land rundt Middelhavet har en så liten andel av produksjon og sysselsetting i industrien som vi. Det skyldes ikke bare kostnadene. Tyskland, Sveits, Østerrike og Sverige er eksempler på land med nesten like høye kostnader som hos oss, men der industrien har en mye sterkere stilling. Dette dreier seg også om ledelse, produktivitet og markedsføring. Men kanskje også om markedsplasing og internasjonal orientering i vid forstand. Norge vil geografisk aldri

kunne bli en sentral del av Europa. Og vi har ikke Volvo, Asea eller andre virkelige industrigiganter, slik svenskene har det. Men kanskje er disse ulempene blitt forsterket ved at vi har vært for passive i forhold til den europeiske utvikling de siste 20 årene, mens Europa er blitt stadig sterkere sammenvevd.

Vår politikk for økt sysselsetting må formes ut fra at vi også i framtida vil være sterkt økonomisk avhengig av omverdenen. Vi vil oppleve store muligheter, men også sterk konkurranse fra bedrifter og næringer ute. Økonomisk og politisk samarbeid med andre land, særlig i Europa, vil derfor være en viktig del av en strategi for full sysselsetting.

Regjeringen har lagt fram et offensivt budsjett for 1992. Vår politikk er tuftet på at kampen mot ledigheten må føres på tre fronter:

- * Vi må stimulere industri og annen næringsvirksomhet.
- * Vi må bruke mulighetene i offentlig sektor.
- * Og vi må på bred front satse på utdanning og opplæring og forsterke og fornye arbeidsmarkedstiltakene.

Vi må skape vilkår for industrien slik at den kan investere og utvikle seg i Norge. Da må vi ha en EØS-avtale som gir like gode konkurransevilkår som i andre europeiske land. Da må vi føre videre den lave kostnadsveksten som gradvis gir større muligheter i den internasjonale konkurransen. Her er det nå klare lyspunkter gjennom de kontrakter vår offshore-industri har oppnådd i hard internasjonal konkurranse.

Den sterke satsingen i statsbudsjettet på veger og jernbaner er viktige elementer også i en industristrategi. Det er nokså enøyd å vurdere effekten

av slike investeringer ved å telle antall ansatte i vegvesenet. For det første blir det leveranser fra annen bygge- og anleggsvirksomhet og fra industrien. For det andre vil lavere transportkostnader gjennom bedre veger og et bedre jernbanetilbud bidra til utviklingen av hele næringslivet.

Vi fortsetter satsingen på forskning og utvikling, og vi forbedrer de statlige virkemidlene. Vi har nå lagt fram et konkret forslag til bedre samordning gjennom et Statens Nærings- og Distriktsutviklingsfond. Dette dreier seg om et aktivt virkemiddel og ikke om en vanlig bank. Rammene skal bli større enn summen for de nåværende banker og fond. Både på denne måten og gjennom nye tiltak som vi arbeider med, må vi bedre tilgangen av risikokapital for små og mellomstore bedrifter i alle deler av landet.

Krisen i det private bank- og kredittvesen har til fulle vist nødvendigheten av å ha sterke statlige banker. "Sikker som banken" lyder etter hvert mer som en vits enn som den garanti vi vokste opp med i 50-, 60- og 70-åra. Bankene og deres ledere har tapt svært mye av den respekt og posisjon de tidligere hadde. Bankenes problemer er imidlertid ikke bare et problem for dem selv. Banker som ikke kan gi lån på gode vilkår og ikke kan ta risiko, bremser mulighetene for å skape ny vekst og økt sysselsetting. Det er for å sikre innskyterne og for at bankene skal kunne fylle sine oppgaver i det øvrige samfunn, at Regjeringen har sørget for - med et bredt flertall i Stortinget - et Statlig Banksikringsfond og andre tiltak for å styrke bankenes situasjon. Men det stiller også krav til at bankene og deres ledere viser et ansvar og en nøkternhet som gjør det mulig å bygge opp igjen den tillit som er gått tapt, en tillit som hele det norske samfunn er avhengig av blir gjenreist.

Det er lagt opp til omfattende tiltak for å stimulere bygge- og anleggsvirksomheten - en sektor som er særlig hardt rammet av ledighet. I tillegg til veginvesteringene øker vi både statlig byggevirksomhet, og vedlikeholdet i

stat og kommuner. Vi har satset på økte Husbank-rammer de siste årene. Jeg tror vi må innrømme at det ikke blir fart i nybyggingen av boliger før en overvinner problemet med stagnasjon og ledige boliger i markedet ellers. Det henger sammen med det bilde av pessimisme og forsiktighet som preger norsk økonomi for tiden, og med rentenivået. Derfor var det et godt forslag Fellesforbundet sammen med boligkooperasjonen kom med i vår, om å bruke Husbank-lån til vedlikehold og utbedring av bestående boliger fra tiden etter krigen. Vi har fulgt opp dette - som så mange andre forslag fra fagbevegelsen. Det er også neste år satt av 200 mill. kroner til slike lån. Renten går ned til 10 % på disse lån fra 1. januar.

La meg også nevne den kraftige satsingen vi nå gjør innenfor energiøkonomisering og oppgradering av eldre kraftverk.

Regjeringen har også lagt opp til en bedre samordning mellom næringspolitikken og bistanden til u-landene. Også den satsingen som er lagt opp overfor de øst-europeiske land, kan gi nye muligheter for industrien.

For Norge er det viktig at den politiske og økonomiske omstillingsprosess som nå skjer i Sovjetunionen, får en positiv utgang. En økning av norsk eksport vil kunne bidra til at Sovjetunionen kan øke sin import av nødvendige varer og tjenester. Det vil bidra til å stimulere samhandelen mellom våre to land, noe som igjen vil kunne virke i positiv retning for utviklingen i Sovjetunionen. Det foreligger en rekke eksportprosjekter, ikke minst når det gjelder leveranser av fiskebåter og skipsutstyr. Også innenfor andre bransjer er det prosjektmuligheter.

På denne bakgrunn vil Regjeringen i nær fremtid foreslå overfor Stortinget at garantirammen for norsk eksport til Sovjetunionen utvides ved at det opprettes en særskilt garantiordning. En slik ordning bør gjelde for all norsk

eksport til Sovjetunionen, uansett bransje, og inkludere den særskilte ramme som nå gjelder for treforedlingsprodukter.

En slik ordning vil kunne få stor betydning for norsk industri og de videre markedsmuligheter i Sovjetunionen. Ikke minst kan den bli av stor betydning for verkstedindustrien i mange distrikter. Det dreier seg her om å utvikle et samarbeid mellom bedrifter og myndigheter, slik Fellesforbundet har gått sterkt inn for.

Arbeidsmarkedstiltakene

Kampen mot arbeidsledigheten gjør det særlig nødvendig å bedre arbeidsmarkedets virkemåte. Regjeringen styrker arbeidsmarkedsetaten med 460 nye stillinger, og det vil i løpet av våren bli lagt fram en plan for nyorganisering av etaten.

Tiltak som gir arbeidssøkere nye og bedre ferdigheter, vil også i 1992 bli en hovedsak. Vi tar sikte på at i underkant av 50.000 skal sikres et arbeids- eller opplæringstilbud. I tillegg til å øke volumet på arbeidsmarkedstiltakene vil vi legge større vekt på oppfølging av de ledige og kvaliteten av tiltakene. Ved en større vekt på oppfølging vil vi lettere kunne skreddersy tiltakene.

Fire eksempler:

- * Gjennom den nylig etablerte Telemark Kompetanse og Næringsunion er vi godt i gang med å prøve nye veier og en ny samarbeidsform mellom myndighetene og arbeidslivets parter. Pr. i dag er ca. 400 personer med i prosjektet, som forutsettes å gi den enkelte arbeidssøker kvalifikasjoner i samsvar med det lokale næringslivets behov.

- * Pionerprosjektet ved Saugbruksforeningen i Halden, hvor over 200 arbeidstakere gjennomfører et omfattende og meget krevende utdanningsprogram før den nye papirmaskinen er i gang, er et annet eksempel på at vi tar kompetanseheving på alvor.
- * Vi har også bestemt oss for å skjære gjennom et problem vi har slitt med i mange år - kvalifisering av arbeidstakere og særlig sveisere til den delen av verkstedindustrien som går bra. Vi har her etablert et samarbeidsprosjekt mellom arbeidsmarkedsetaten, bedriftene og Fellesforbundet. Vi skal finne et praktisk og fremtidsrettet opplegg for i forkant å utdanne tilstrekkelig arbeidskraft til verkstedindustrien på Vestlandet.
- * Vi har store forventninger til stiftelsen Østlandske Vekst, som skal bidra til at de arbeidstakere som ble oppsagt fra Alcatel våren 1991, settes best mulig i stand til å skaffe seg nytt arbeid.

Vi er i gang med å planlegge et opplegg for utdanningsvikariater i Oslo, Sør-Trøndelag og Troms. Jeg tror vi her har en enestående mulighet til å slå to fluer i et smekk: utdanning for de som er i arbeidslivet, og jobb som vikar for de ledige.

Opplegget med utdanningsvikariater er en fortsettelse - og utvidelse - av de ordninger vi allerede har inne i det såkalte SKAP-prosjektet. SKAP, som står for "skap kommunale arbeidsplasser", er et forsøksprosjekt som hittil har omfattet 30 kommuner. Kommunene gis her større frihet i bruk av statlige tiltaksmidler mot å garantere et visst antall tiltaksplasser. Innenfor Fellesforbundets områder er jeg kjent med at en har hatt uheldige erfaringer med arbeid-for-trygd-tiltakene. Derfor er det så viktig å stadig omprøve arbeidsmarkedstiltakene. Det må ikke bli slik at tiltakene fortrenger ordinær sysselsetting og slik skaper nye ubalanser i arbeidsmarkedet.

Bedret opplæring i arbeidslivet

Arbeidsmarkedstiltakene må ha som et av sine viktigste mål å gi økt kompetanse. La meg i den forbindelse komme inn på et viktig felt: fagopplæringen i arbeidslivet.

Norsk fagbevegelse har en lang og solid tradisjon for engasjement i opplæring. I vårt utdanningssystem har en del av denne opplæringen blitt formalisert gjennom lov om fagopplæring i arbeidslivet. Lærlingordningen er en likestilt og viktig del av vårt system for videregående opplæring. Arbeidslivets parter er på denne måten trukket inn og gitt medansvar på et helt sentralt område for rekrutteringen av nye fagarbeidere i ulike deler av arbeidslivet.

Kunnskap er vårt fremste konkurransefortrinn. Den grunnutdanningen som vi gir våre unge, er en av de viktigste forutsetningene for at vi som nasjon skal kunne hevde oss i et stadig mer konkurranseutsatt internasjonalt marked.

Jeg tror dere i Fellesforbundet ser dette klarere enn de fleste. Det gjelder både i forhold til den konkurransesituasjonen som bransjene her arbeider innenfor, og ut fra hvilke grupper som er mest utsatt for arbeidsledighet og som har vanskeligst for å komme inn i arbeidsmarkedet igjen. Så er det da også slik at dere engasjerer dere sterkt i fag- og yrkesopplæring i både skole og bedrift.

Regjeringen gir høy prioritet til utdanning og forskning. Budsjettforslaget for neste år viser at vi mener alvor og at innsatsen i de første 10 månedene i regjeringsposisjon ikke var en engangsoperasjon.

Utdanningsdepartementet arbeider nå med oppfølgingen av innstillingen fra det såkalte "Blegen-utvalget", som har vurdert fremtidig struktur og innhold i videregående opplæring.

Det viktigste punktet i utvalgets innstilling er de forslagene som knytter seg til målet om at flest mulig unge, og også voksne, skal få muligheten til å fullføre en videregående opplæring mot studiekompetanse og/eller fagbrev. Dette innebærer en vesentlig sterkere satsing på fag- og yrkesopplæringen. Utvalget skisserer en såkalt normalmodell med to år i skole og avsluttende del av opplæringen i bedrift, og leverer en god begrunnelse for hvorfor dette bør være hovedretningen i det videre reformarbeidet.

LO og NHO forpliktet seg gjennom utvalgsarbeidet til å arbeide videre med en handlingsplan. Partenes bidrag skulle bl.a. være å legge til rette for det nødvendige antall lærlingplasser. Fra Regjeringens side har vi sett med forventning fram til resultat av dette arbeidet. I budsjettet har vi derfor lagt inn midler til å styrke lærlingordningen.

Derfor ble vi skuffet da NHO i forrige uke varslet brudd i samarbeidet med LO om disse spørsmålene. Jeg tror alle forstår at LO ikke kan gripe inn overfor forbundenes tariffavtaler midt i en periode. Det er i alles interesse at respekt for inngåtte avtaler overholdes.

Når det er sagt, tror jeg det er en oppfatning som også fagbevegelsen deler, at når vi skal se på en styrking og fornyelse av lærlingordningen, må vi vurdere alle forhold. Det er klart at dersom kostnadene ved lærlinger er blitt så høye at de faktisk hindrer bedriftene i å ta inn lærlinger som ellers ville fått plass, er dette noe vi må være villige til å se på. Når vi ønsker å bygge en kvalitetsmessig god videregående opplæring for all ungdom, kan vi ikke tillate at lærlingordningen blir en eksklusiv rett for noen få. Da har

ordningen utspilt sin rolle og fagbevegelsen mistet sin viktigste kanal til vårt utdanningssystem.

Derfor er nok ikke siste ord sagt i denne saken. Jeg har bedt utdanningsministeren å ta de nødvendige initiativ for å få partene sammen igjen og få klarhet i hvilke bidrag Regjeringen eventuelt kan gjøre for å bringe arbeidet med handlingsplanen i mål. Det vil være et arbeid til beste for alle de unge som ønsker en skikkelig yrkesutdanning, og det vil være et viktig bidrag til vår velferdsutvikling.

Bekjempelse av svart arbeid og ulovlig kontraktørvirksomhet

Fellesforbundet har lenge vært opptatt av å gjøre noe med det de har opplevet som et voksende problem, ulovlig kontraktørvirksomhet. Forbundet har åpenbart rett i at det her har skjedd en uheldig utglidning, en oppfatning som også langt på vei bekreftes fra arbeidsgiversiden.

En utvikling der spillereglene i økende grad omgås og settes til side, er farlig av mange grunner:

- Det undergraver den alminnelige respekt for lover og regler og dermed selve oppslutningen om et velferdssamfunn.
- Det svekker grunnlaget for seriøs næringsvirksomhet, dels gjennom en illojal og urettferdig konkurranse, dels ved å vanskeliggjøre etableringen av kompetente miljøer som kan påta seg utdanning og utvikling av bransjen.

Regjeringen setter nå inn et bredt sett av tiltak rettet mot svart arbeid og uønsket kontraktørvirksomhet. Vi ønsker å bekjempe ulovligheter og omgå-

else og utnyttelse av samfunnets spilleregler, ikke å ramme selvstendig næringsvirksomhet i sin alminnelighet der også enmannsbedriften har en naturlig plass.

Fordi vi står overfor et sammensatt problem med mange aktører, må vi ha en bred angrepsvinkel:

Det ene viktige innsatsområdet går ut på å forbedre regler og kontroll. Her står skatteetaten i en særstilling, med de kompliserte vurderings- og kontrolloppgaver det her gjelder. Vi vil både styrke skatteetatens innsats på dette feltet og politiets oppfølging av saker av alvorlig karakter.

Det er nødvendig å supplere skatteetaten også med andre kontrollmekanismer. Vi vil bl.a. foreslå at ordningen med regionale verneombud også gjøres gjeldende for enmannsbedrifter, og at Husbankens rapporteringsmekanismer blir benyttet mer effektivt.

Det er også nødvendig å mobilisere kontrollmekanismer ute på byggeplassen. Her kan plan- og bygningsloven gi en klarere plassering av ansvar, både når det gjelder det bygningsmessige og andre forhold.

Vi vil også innføre en såkalt antikontraktørklausul i alle statlige anbuds-dokumenter, slik fagbevegelsen har lagt stor vekt på.

Vårt andre innsatsområde er en informasjon- og holdningsmobilisering. Vi vil gjøre det klart at næringsvirksomhet i strid med samfunnets regelverk er helt forkastelig. Alle som medvirker i en slik sammenheng, må ta ansvar.

Men heller ikke kontroll, regler og holdning vil være tilstrekkelig. Vi må også være villige til å se på de økonomiske mekanismer som stimulerer til etablering av ulovlig kontraktørvirksomhet. Skattereglene står selvfølgelig helt

sentralt. Her har vi nå foretatt endringer som vil redusere fordelene ved å operere som kontraktør.

Stø kurs i den økonomiske politikken

Å styrke den internasjonale konkurranseevnen i norsk næringsliv står sentralt i vår økonomiske politikk. Det vil gi økt sysselsetting i de konkurranseutsatte næringene og skape økonomisk grunnlag for økt privat forbruk og økt offentlig virksomhet. Denne strategi er nødvendig for å få høy sysselsetting uten for stor oljeavhengighet.

Fagbevegelsen tok som ledd i denne politikk et ansvar det står respekt av i årene fra 1988 til 1990. Og jeg synes det i ettertid er hyggelig å kunne konstatere at de fagorganiserte ikke har tapt noe på det - prisstigningen er blitt så lav at kjøpekraften stort sett har utviklet seg bedre enn man hadde ventet. I sum vil faktisk kjøpekraften øke med over 10 % for de fleste lønnstakere fra 1989 til 1992, selv med moderate lønnstillegg til våren.

Forsiktighet og økt sparing hos husholdningene har gitt et bortfall av privat etterspørsel på om lag 10 milliarder kroner. Skal vi gjenreise veksten i privat virksomhet, må husholdningene og bedriftene få tillit til og tro på framtida. Regjeringen og Arbeiderpartiet har derfor klart avvist SV's forslag om å sløyfe den moderate skattelette som var en del av skatteforliket i vår. Vanlige lønnstakere får nå merkbare skattelettelser. Marginalskatten - eller skatten på overtid - går ned til 35 % for en gjennomsnittlig industriarbeiderinntekt, og til 45 % for de med noe mer. Høyeste marginalskatt for lønnstakere blir nå under 50 %.

Selv om rentene har gått en del ned, er det ikke tvil om at dagens relativt høye rentenivå bremser både forbruk og investeringer. En økonomisk poli-

tikk som kan gi lavere renter, er derfor av helt sentral betydning. Og her virker ikke de gamle håndgrepene som en kunne bruke på 60- og 70-tallet. Vi kan bare få rentene nedover gjennom en stø og ansvarlig politikk. Det er dette som setter grenser for hvor langt vi kan gå i budsjettpolitikken. Staten vil neste år bruke alle oljeinntektene og i tillegg få et underskudd på 25 milliarder kroner.

Mange forhold ligger nå til rette for økt vekst i norsk økonomi. Vi har lav prisstigning og solid utenriksøkonomi. En EØS-avtale som skaper klarhet om våre økonomiske forbindelser med Europa, vil bety mye for å skape tillit og optimisme i næringslivet, ja, ganske sikkert også for rentenivået.

Det er grunn til å tro at vi står foran en periode med økt vekst og sysselsetting i norsk økonomi, med det grunnlag som nå er lagt. Men vi hverken kan eller vil gi tall og garantier. Nå er det opp til oss alle, til bedrifter, kommuner, myndigheter og fagbevegelse å utnytte mulighetene til å trygge de arbeidsplasser vi har, og skape ny virksomhet. Det tar tid før tiltakene og effekten av en ny økonomisk politikk virker. SSB har lagt fram beregninger som viser at det er snakk om ett til to år før en får full effekt. Regjeringen kan heller ikke styre alle enkeltbedriftenes disposisjoner. En slik form for kommandoøkonomi har vi ikke, og med erfaringene fra Øst-Europa er det vel ingen som ønsker å ha det. Vår oppgave er å legge forholdene til rette.

Det budsjett vi har lagt fram, stimulerer både privat og offentlig aktivitet. Vi vil avvise forslag om kutt i offentlige utgifter og mye større skattelettelser, slik Høyre har foreslått. Vi vil ha en balansert utvikling og stå vern om de velferdsgoder vi har opparbeidet.

Jeg merket meg at Kjell Martinsen ved åpningen av landsmøtet søndag understreket de mange positive trekk i forslaget til statsbudsjett og at Fellesforbundet hadde fått gjennomslag for en rekke av sine krav. Kjell Martinsen

har da også helt rett i sin analyse: Hadde det eksistert enkle håndgrep som over natten ville fått ledigheten ned, ja, da hadde vår regjering øyeblikkelig satt disse ut i livet.

Europa-politikken

Arbeid til alle er ikke en isolert politisk målsetting. For å lykkes trenger vi øket aktivitet her hjemme, i privat som i offentlig sektor, slik budsjettet legger opp til. Men like viktig er det at vi kan dra nytte av mulighetene i det nye Europa. Derfor trekker Regjeringen direkte linjer fra arbeidet for full sysselsetting til arbeidet med å sikre norsk deltakelse i det europeiske markedet som mottar 90 % av vår eksport.

Hvorfor gjør vi det? Jo, fordi det handler om vår fremtidige evne til å ivareta helt sentrale verdier for Norge. Det handler om å trygge grunnlaget for sysselsettingen, videreutvikle velferdssamfunnet, videreføre en ambisiøs miljøpolitikk og distriktspolitikk og sikre en aktiv offentlig sektor. Det er jo dette som er grunnen til at vi arbeider for en EØS-avtale.

Knappt noe land i Europa er mer avhengig av løpende og åpen kontakt med andre land.

Nå er det handelen med tjenester som er den viktigste vekstkraften i verdensøkonomien. Det er ikke noe motsetningsforhold mellom tjenestehandel og industriutvikling, tvert imot er det en direkte forbindelse - stadig større grad av tjenester, bearbeiding og aktiv tilretteleggelse i markedet inngår som en naturlig del av industriproduksjonen.

Ingen tjener i lengden på at vilkårlig diskriminering rå - aller minst de små landene. Uten felles regler er det så altfor ofte økonomisk og politisk tyngde

som avgjør. Og i denne konkurransen vil alltid Norge komme langt bak i køen. Vi opplever jo dette stadig oftere. Dumpinganklager, en ny form for proteksjonisme, rammer norsk fiskeoppdrett. Dumpinganklager, og ikke minst trussel om dette, tvinger norske produsenter av jern, silisium og stål til å selge sine varer til priser som ikke er konkurransedyktige. Og alt dette er nøkkelnæringer i distrikts-Norge. Skapes det usikkerhet her, kan arbeidsplasser og bosetting stå i fare.

Dere vet hva dette dreier seg om; det finnes markeder i EF - f.eks. innen offshore-sektoren - der norsk verkstedsindustri i høyeste grad er konkurransedyktig. Men i dag står vi ganske maktesløse dersom EF-landene velger å holde døren lukket. Det fratrar oss muligheter til å satse på eksport av varer og tjenester der vi ligger i front.

Fra 1.1.93 står det indre marked klart. Det signalet har europeiske bedrifter oppfattet - de planlegger med utgangspunkt i at det indre marked tar form. Dette er et spørsmål om forutsigbarhet - bedriftene føler seg trygge på hvilke rammevilkår de vil få - og handler deretter.

Det er denne utfordringen vi møter gjennom EØS-avtalen; vi sikrer norske bedrifter den samme forutsigbarhet. Vi går sammen med de andre EFTA-landene, og vi møter EF samlet i målsettingen om å skape felles regler i hele 19-landsområdet. Dermed sender vi et signal: Ja, det er trygt å satse på produksjon og arbeidsplasser i Norge - ja, Norge vil inngå i et nytt og utvidet samarbeid om forskning, utdanning, miljø og sosiale spørsmål - ja, det vil bli egne organer til å påse at reglene etterfølges likt av alle i hele EØS-området.

Så kommer spørsmålet: Kunne vi ikke ha greid oss med handelsavtalen fra 1973 - gjerne supplert med noen særavtaler der vi måtte ønske det?

I det utredningsarbeidet Regjeringen nå går i gang med, vil dette alternativet bli nærmere belyst. Men la meg likevel komme med noen foreløpige vurderinger. Ja, det er riktig at vi kan beholde handelsavtalen fra 1973, den opphører ikke å eksistere om vi ikke erstatter den med noe annet. Men den gir jo ikke svar på de utfordringene vi møter når de andre landene i Vest-Europa nå arbeider fram et bedre avtaleverk.

Jeg ser at noen gjør regneeksempler på hvor mange arbeidsplasser vi kunne skape om vi bare kjøpte norsk. Det er klokt å kjøpe norsk når norsk er bra. Men en politisk styrt prosess for å skjulte ut europeiske konkurrenter er nok ikke klokt. Omverdenen følger godt med, og vi har mange internasjonale forpliktelser, bl.a. gjennom GATT. Dersom Norge alene utfordret Europa ved å politisk vedta at norsk pr. definisjon skal gå foran - ja, da ville Europa ha et og annet å svare med. For la oss ikke glemme dette: Vi er faktisk mer avhengig av andre enn hva de er av oss.

Det kanskje viktigste ved EØS-avtalen er at vi nå får felles organer til å påse at reglene etterleves likt av alle. Vi får felles ordninger for utarbeidelse av nye regler. For første gang får vi innflytelse over utarbeidelsen av et regelverk som omfatter hele Vest-Europa.

Vi er her tilbake ved utgangspunktet - ved de viktige verdiene vi vil forsvare også i fremtiden. I det nye Europa er det ikke slik at man står sterkest når man står alene - nei, da stiller man aller svakest. En politikk for full sysselsetting, strenge standarder for helse, sikkerhet og miljø og en aktiv offentlig sektor - det sikrer vi best ved å bidra til at også andre land legger vekt på disse verdiene. Om vi ikke greier det, vil vi oppleve press på våre ordninger, og det gjelder uansett hvilken tilknytningsform vi måtte velge. Blir forskjellene mellom Norge og landene rundt oss for store - ja, da risikerer vi at bedrifter, teknologi og arbeidsplasser flytter ut.

Vi har vært igjennom en krevende forhandlingsprosess. Ennå står det harde tak igjen, men vi vil gjøre alt vi kan for å bidra til at forhandlingene kan komme i mål i slutten av måneden. Jeg har merket meg at lederen i sitt åpningsforedrag på søndag også oppfordret Regjeringen til å vise smidighet i de videre forhandlinger, slik at en EØS-avtale kunne komme i stand. La meg si her at fagbevegelsens sterke engasjement i EØS-forhandlingene har vært en styrke for Regjeringen. Nær kontakt og mange konstruktive innspill har gjort det mulig å gjøre en bedre jobb for norske interesser på en rekke områder.

I Fellesforbundet har det vært interesse omkring åpningen av markedene for offentlige innkjøp. Særlig har dere vært opptatt av verkstedindustrien og offshore-markedet. Regjeringen har fulgt denne delen av forhandlingene særlig nøye. EØS-avtalen vil åpne for at offentlige innkjøp over en viss terskelverdi skal være åpen for tilbud fra bedrifter i hele EØS-området. Dette betyr i utgangspunktet en stor mulighet for Norge. Vi får adgang til et betydelig innkjøpsmarked det til nå nesten har vært umulig å komme inn på.

Gjennom EØS-avtalen får norske bedrifter et rettskrav på å få delta i anbudskonkurransen på oppdrag i andre EØS-land. Til nå har vi opplevet at norske bedrifter ikke engang er blitt kvalifisert til å levere tilbud. Nå vil norske anbydere ha mulighet til rettslig oppfølging av egne saker gjennom spesielle klageinstanser i hvert EØS-land. Brudd på det nye regelverket kan også bringes inn for EØS-instansene. Dette vil være viktig for å sikre norske bedrifters like rettigheter på viktige sektorer som bl.a. offshore-markedet. Tilgang til disse markedene, deriblant det store britiske markedet, kan skaffe mange nye norske arbeidsplasser. Både det britiske og det norske offshore-markedet er i vekst. Våre bedrifter må satse på de mulighetene som åpner seg, og de er dyktige nok til å gjøre den jobben.

Motstykket til økte muligheter ute - og det skal vi ikke legge skjul på - er at vi må påta oss tilsvarende forpliktelser. Men la oss da huske en ting: Vi har allerede en svært omfattende internasjonal konkurranse om oppdrag på det norske offshore-markedet. Og norske bedrifter har i de siste årene vist seg å være svært konkurransedyktige i åpen konkurranse. Derfor er det vår vurdering at vi kan vinne langt mer enn vi taper, når EØS-avtalen er på plass.

Regjeringen har arbeidet for at EØS-avtalen må ha en tilfredsstillende mekanisme for beskyttelsestiltak dersom det skulle oppstå spesielle situasjoner. Vi krevet lenge en egen beskyttelsesklausul for offshore-sektoren. I løpet av forhandlingene har vi fått gjennomslag for en bredt anlagt beskyttelsesklausul som kan ivareta disse behovene og som i tillegg gir oss tilsvarende rett til besyttelse på alle områder av samfunnsøkonomien. Dette er ikke minst viktig i miljøsammenheng, der vi nå har fått ivaretatt føre-var-prinsippet. Dersom en ubalanse er i ferd med å oppstå, kan vi på eget grunnlag sette avtaleforpliktelser til side.

Et annet spørsmål som har opptatt fagbevegelsen, er frykten for at EØS-avtalen vil lede til sosial dumping. Vi har utviklet sterke faglige rettigheter i vårt land, ja, det gjelder i samtlige EFTA-land og en rekke EF-land. Dette er rettigheter vi vil slå ring om, og la det være klart - det er en kamp som i høyeste grad må kjempes her hjemme. Jeg synes altfor ofte at det glemmes. Presset fra politiske krefter i Norge som vil svekke faglige rettigheter og offentlig sektor, utgjør en trussel mot at vi kan viderføre vårt høye ambisjonsnivå. Det ligger ingenting i EØS-avtalen som kan true våre nasjonale ordninger. Snarere tvert imot, avtalen gir oss for første gang mulighet til å påvirke reglene i andre land. Vi er ikke tjent med at de europeiske forskjellene blir for store.

Hva så med fri bevegelse av personer? Her er det i korthet snakk om å innføre samme regler i EØS som i dag gjelder i Norden. Du vil kunne reise til et annet EØS-land og i tre måneder søke etter arbeid. Finner du arbeid på lovlig vis, har du rettigheter og plikter som andre arbeidstakere. Finner du ikke arbeid, må du, som en hovedregel, forlate landet.

Når det gjelder utenlandske selskaper som tar med seg egen arbeidskraft til et annet land, foreslår EF i et direktivutkast at vertslandets regler må respekteres. Dette omfatter regler for daglig og ukentlig arbeidstid, minimum betalt ferie, minimumslønn og helse og sikkerhet på arbeidsplassen. Vi snakker altså ikke om harmonisering av landenes nasjonale regler.

Europeisk fagbevegelse har reagert på at det i forslaget foreslås at vertslandets regler angående lønn og feriepenger ikke skal gjelde for oppdrag av kortere varighet enn tre måneder. Denne saken er langt fra avgjort blant de 12 medlemslandene. Her har Euro-LO engasjert seg sterkt, sammen med sosialistgruppen i Europa-parlamentet. La meg legge til at dette er en type sak vi vil få oss forelagt i EØS-organene. Og dersom en regel skal bli gjeldende i hele EØS-området må samtlige EFTA-land gi sin tilslutning.

I samråd med LO og NHO arbeider Kommunaldepartementet med å finne ordninger som kan sikre at nasjonale lønns- og arbeidsvilkår gjøres gjeldende overfor utenlandsk arbeidstakere på midlertidig oppdrag. I dette arbeidet vil vi nøye følge med på hvordan EF-direktivet endelig blir seende ut.

Fornyelse av velferdssamfunnet

Arbeiderbevegelsen har vært den sterkeste samfunnsomformende kraft i dette århundre. Grunnholdningen i vår bevegelse har vært framtidsoptimismen, troen på at det er mulig å omskape samfunnet. Vi har ikke bare

villet avskaffe fattigdommen, vi har ønsket å gi frihet, mulighet til utfoldelse for alle, demokrati og rettferdighet. Vi er ikke låst fast til bestemte virkemidler, vi må tvertom kritisk gå gjennom våre egne byggverk, våre egne institusjoner og våre egne organisasjoner.

Et av de viktigste områdene Sosialdemokratiet har tatt for seg, er omstilling og fornyelse av offentlig sektor. Det er nå snart et år siden Syse-regjeringen gikk i oppløsning. Med Høyre i regjeringskontorene ble det lagt planer for omfattende privatisering av viktige statlige bedrifter og funksjoner. Det gjaldt både i kraftsektoren, i Postverket, Televerket og NSB. Statsbankenes rolle ble svekket. De muligheter stat og kommune har til å stimulere økonomi og sysselsetting, ble ikke brukt.

Vår regjering har snudd denne politikken:

Der Høyre-kreftene maser om privatisering, setter vi konkrete reformer ut i livet. Der Høyre-kreftene fører en ideologisk kampanje mot fellesskapsløsninger, spør vi hvordan vi best kan oppnå resultater. Vi må være villig til å justere grensene mellom hva som skal være offentlig, og hva som skal være privat, men vi viker ikke en tomme der viktige likhetsprinsipper står på spill, eller der nasjonale oppgaver må løses på en forsvarlig måte. Men vi stiller krav til offentlig sektor. Og det sier jeg enten jeg er i et forbundsmøte i den private eller den offentlige sektor. Offentlig sektor må vise sin verdi ved å være best. Når dere fra Fellesforbundet tillater dere å minne om de krav som stadig stilles til deres medlemmers arbeidsinnsats og produktivitet, og at de samme kravene må stilles til offentlig ansatte, så tror jeg dette er et budskap som ikke bare når fram, men som daglig følges opp av ansatte og fagbevegelse i stat og kommune. Vi setter nå i verk konkrete omstillingsprogram i offentlig sektor, og vi gjør det i samarbeid med de ansatte og med det eneste riktige hovedmål for øye: Offentlig sektor er til for brukerne.

På samme måte som vi omstiller og fornyer selve tjenesteproduksjonen i kommune og stat, må vi også vurdere om de hjelpeordninger vi har opprettet innenfor Folketrygden, fungerer slik de var ment å fungere. Dette er et vanskelig tema, men la meg ta et eksempel:

Det har lenge vært en økende uro over den sterke økningen i antall uføretrygdede. Det alvorligste er at stadig flere og stadig yngre mennesker uføretrygdes. De settes utenfor yrkeslivet og henvises til en passiv tilværelse som trygdemottakere. Gjennom 80-årene har vi også hatt en sterk økning i antall sosialklienter som ikke kommer ut av sosialkontorene igjen - og det også mens arbeidsledigheten var svært lav. Det er særlig urovekkende at mange unge mennesker får sosialkontoret som eneste inntektsmulighet i årevis. Årsakene er mange og problemene sammensatt. Men det forteller at de hjelpeordningene, den innsats, den omsorg, de tilbud som vi gir unge og arbeidsføre mennesker, ikke er god nok.

Sosialdemokratiets svar må være: Vi vil diskutere det velferdssamfunnet vi i fellesskap har bygd opp. Ikke fordi vi ønsker å fjerne det eller svekke det. Men nettopp fordi vi vil bevare og styrke velferdsordningene slik at de som trenger hjelp, får det. Og slik at vi kan sette flere i stand til å være i aktivt arbeid, til beste for seg selv og andre.

La meg også ta et annet eksempel på utfordringer vi står overfor i fornyelsen av sosialdemokratiet: Vi har hatt en vanskelig sak i forbindelse med avviklingen av dekkproduksjonen i Askim. Mange ønsket at staten skulle ha overtatt Viking-Askim og drevet dekkproduksjonen videre, selv etter at ingen av de selskaper som i dag driver med salg av bildekk på det europeiske marked, ville være med. Slike løsninger vurderte vi noen ganger på 70-tallet, men den statlige overtakelsen av Tandberg TV-fabrikk var omtrent det eneste eksempel på at vi faktisk gjorde det. Og særlig vellykket var det

ikke, hverken for arbeidsplassene eller for statskassen. Likevel er det hos mange blitt en myte at en slik statlig overtakelse ville være den riktige løsning. Den fremsynte og riktige sosialdemokratiske løsning er den som Ole Knapp har valgt: et nært samarbeid med bedriften og de ansatte, og en betydelig statlig innsats for å skaffe nye og levedyktige arbeidsplasser til Askim.

Fornyelsen av sosialdemokratiet og den sosialdemokratiske modellen stiller oss overfor store utfordringer. Vi er nødt til å ta disse. Men vi skal gjøre det på en måte som gir trygghet og visshet om at vi står fast på våre verdier og prinsipper og tar vare på de grupper som har spesielt behov for sosialdemokratiets støtte.

Det norske Arbeiderparti ble stiftet av sentrale ledere i fagbevegelsen. Samarbeidet om oppgavene knyttet den faglige og politiske arbeiderbevegelsen tett sammen helt fra første stund. De sentrale utfordringer vi står overfor, er å bekjempe arbeidsløsheten, sikre en bærekraftig utvikling og møte de utfordringer en ny internasjonal situasjon stiller oss overfor. Her har den faglige og politiske delen av arbeiderbevegelsen felles interesser og felles mål. Det er igjen slik at oppgavene binder oss sammen. Formene for samarbeid kan endres, men at vi fortsatt trenger det faglig-politiske samarbeidet for å være sterkest mulig i en kamp for felles verdier, det kan det ikke være tvil om. Hvis ikke vi gjør jobben vår, så styrker vi de krefter i samfunnet som har andre mål, andre verdier og andre dagsordener. Det er dette som er avgjørende når vi skal tenke på 90-årene og på vår styrke og kraft i Norge, i Europa og i Norden - de land som står oss nærmest og som også har en arbeiderbevegelse og et sosialdemokrati å bygge på. Det avgjørende for vår felles framtid er at vi makter å fornye våre organisasjoner og

vår politikk slik at vi sikrer oppslutning hver på vår kant om en politikk hvor solidaritet og rettferdighet er våre fremste mål.

Takk for oppmerksomheten.